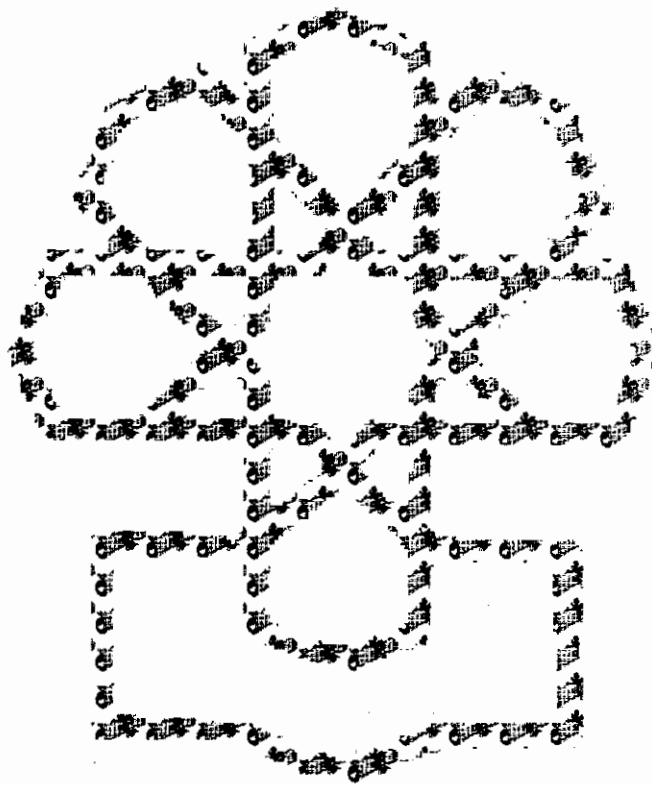

۳۴۸
۲

بررسی نحوه فعالیت مجالس چند کشور منتخب

معاونت پژوهشی

تیر ۱۳۷۷

کار: دفتر مطالعات سیاسی-اجتماعی

این مطالعه بنا به درخواست جناب آقای محمود جمالی
نماینده محترم مجلس شورای اسلامی انجام پذیرفته است.

کد گزارش: ۴۱۰۳۴۲۸

بسمه تعالی

بررسی نحوه فعالیت مجالس چند کشور منتخب

کد گزارش: ۴۱۰۳۴۲۸

فهرست مطالب

۲	مقدمه.....
۲	۱- تعداد مجالس، دوره نمایندگی و تعداد اعضا.....
۳	۲- شیوه انتخاب اعضای قوه مقننه و رئیس آن.....
۶	۳- نحوه بررسی بودجه در پارلمان.....
۸	۴- ابعاد نظارت مجالس.....
۱۴	۵- روند قانون گذاری.....
۲۰	۶- کمیته های پارلمانی و نحوه رأی گیری.....
۲۲	۷- تطبیق قوانین عادی با قانون اساسی.....
۲۳	منابع و مآخذ.....

نقش و جایگاه مجلس در نظام‌های سیاسی معاصر - به استثنای تعداد قلیلی از مجالس کشورها - بسیار خطیر و تعیین‌کننده است به نحوی که اشراف کلی و کنترل بر تمامی مسائل داخلی و خارجی کشور از نمودهای بارز آن است. امروزه مجالس علاوه بر اقتدار مطلق در عرصه تقنینی، رسالت خطیر دیگری را نیز بر عهده دارند و آن حق نظارت بر کلیه امور کشور برای احراز اجرای صحیح قوانین و مقررات است. مطالعه حاضر به بررسی تطبیقی شیوه فعالیت مجالس چند کشور را مورد بررسی قرار می‌دهد. نگاهی عمیق به این گزارش مستلزم مطالعه‌ای گسترده می‌باشد.

۱- تعداد مجالس، دوره نمایندگی و تعداد اعضا

آلمان

دو مجلس ۱- مجلس نمایندگان (بوندستاگ) ۲- شورای فدرال (بوند سرات)
۱- مجلس نمایندگان: مدت دوره ۴ سال، تعداد ۶۵۶ نفر، ۲- شورای فدرال: تعداد ۶۸ نفر

ترکیه

مجلس ملی، مدت دوره ۵ سال است اما ممکن است بر اساس شرایط مندرج در قانون اساسی و با تصمیم رئیس‌جمهور انتخابات جدید قبل از این مدت نیز صورت می‌گیرد. در مواقعی که تصمیم به برگزاری انتخابات جدید گرفته شود، مجلس تا انتخابات جدید به قوت خود باقی می‌ماند.
تعداد اعضا: بر طبق ماده ۷۵ قانون اساسی ترکیه، مجلس ملی این کشور مرکب از ۴۰۰ نماینده است. در انتخابات سال ۱۹۸۷ طی اصلاحیه‌ای، تعداد اعضای مجلس ملی به ۴۵۰ نفر رسید. در انتخابات اکتبر ۱۹۹۱ که حزب راه راست توانست با کسب ۲۷ درصد آرا، ۱۷۸ کرسی را تصاحب نماید - تغییری در تعداد اعضای مجلس صورت نگرفت اما طی انتخابات دسامبر ۱۹۹۵ تعداد اعضای آن به ۵۵۰ عضو افزایش یافت.

سوئد

تک مجلسی، دوره نمایندگی ۴ سال، تعداد اعضا ۳۴۹ نفر

فرانسه

دو مجلسی ۱- مجلس ملی، دوره نمایندگی ۵ سال، تعداد اعضا ۵۵۷ نفر
۲- سنا، دوره نمایندگی ۹ سال که هر سه سال ۱/۳ اعضا خارج شده و اعضای جدید انتخاب می‌شوند.

انگلستان

دو مجلسی ۱- مجلس عوام، دوره نمایندگی ۵ سال، تعداد اعضا ۶۵۰ نفر
۲- اعیان، مادام‌العمر، تعداد اعضا ۱۱۸۳ نفر

ایالات متحده امریکا

- ۱- مجلسی ۱- مجلس نمایندگان، دوره نمایندگی ۲ سال، تعداد اعضا ۴۴۰ نفر
- ۲- سنا، دوره نمایندگی ۶ سال که هر دو سال یک سناتورها تجدید انتخاب می شوند، تعداد اعضا ۱۰۰ نفر

پاکستان

- ۱- مجلس ملی، دوره نمایندگی ۵ سال، تعداد اعضا ۲۰۰ نفر
- ۲- سنا، دوره نمایندگی ۴ سال، تعداد اعضا ۶۳ نفر

ژاپن

- ۱- مجلس نمایندگان، دوره نمایندگی ۴ سال، تعداد اعضا ۵۱۱ نفر
- ۲- مجلس مشاوران، دوره نمایندگی ۶ سال، تعداد اعضا ۲۵۲ نفر

یونان

- ۱- مجلس ملی، دوره نمایندگی، تعداد اعضا ۳۰۰ نفر

استرالیا

- ۱- مجلس نمایندگان، دوره نمایندگی ۳ سال، تعداد اعضا ۱۴۸ نفر
- ۲- سنا، دوره نمایندگی ۶ سال، تعداد اعضا ۷۴ نفر

فنلاند

- ۱- مجلس ملی، دوره نمایندگی ۴ سال، تعداد اعضا ۲۰۰ نفر

کانادا

- ۱- مجلس عوام، دوره نمایندگی ۴ سال، تعداد اعضا ۲۹۵ نفر
- ۲- سنا، دوره نمایندگی دائمی، تعداد اعضا ۲۸۲ نفر

۲- شیوه انتخاب اعضای قوه مقننه و رئیس آن

آلمان

۱- مجلس نمایندگان: هر رأی دهنده صاحب دو رأی تحت عناوین رأی اول و رأی دوم می باشد. آرای اول برای انتخاب نمایندگان به طور مستقیم از طریق حوزه های انتخاباتی است. با رأی دوم، رأی دهندگان به سیستم های ایالتی که توسط احزاب معین شده است، رأی می دهند. در هر حوزه انتخاباتی تنها یک نماینده که بتواند اکثریت ساده را کسب نماید، انتخاب می شود. بدین ترتیب بقیه کرسی های نمایندگان از طریق آرای دوم بر اساس سیستمی که به نام مبدع آن (نیمابر) خوانده می شوند، انتخاب می گردند. بر پایه این روش

تنها آرای احزاب دارای اکثریت ملحوظ نگشته و سایر تشکیلات حزبی نیز در صورتی که حداقل ۵۰ درصد آرای دوم را به دست آورده باشند یا این که نامزدهای مستقیم آنان به کسب بالاترین آرا در سه حوزه انتخاباتی نائل شده باشند، از تعدادی نماینده در مجلس برخوردار می‌گردند. ریاست این مجلس نیز از بین اعضای مجلس نمایندگان و از حزب حاکم برگزیده می‌شود.

۲- شورای فدرال: اعضای شورای فدرال از بین نخست وزیران و وزرای ایالات شانزده گانه برگزیده می‌شوند. ریاست این مجلس بر عهده یکی از نخست وزیران ایالات است که به مدت یک سال به این سمت انتخاب می‌گردد. وی در زمان غیبت رئیس جمهور به عنوان جانشین وی نیز ایفای وظیفه می‌نماید.

ترکیه

انتخاب اعضای مجلس ملی ترکیه بر اساس رأی مستقیم مردم انجام می‌گیرد. رئیس مجلس ملی نیز از میان نمایندگان که پس از ۱۰ روز از گشایش مجلس نامزد احراز سمت ریاست مجلس شده باشند، با کسب $\frac{2}{3}$ اکثریت کل آرای اعضا در نوبت اول و دوم و اخذ اکثریت مطلق در نوبت سوم، انتخاب می‌شود. در صورت عدم حصول چنین اکثریتی، در نوبت چهارم میان دو تن از نامزدهایی که بیشترین رأی را کسب کرده باشند، رأی‌گیری شده و فردی که بیشترین رأی را به دست آورد، انتخاب می‌گردد. این انتخاب باید ظرف مدت ۱۰ روز پس از پایان مهلت ثبت نام نامزدها صورت پذیرد.

کانادا

۱- مجلس عوام: اعضای آن بر اساس رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شوند و رئیس آن از سوی نمایندگان برگزیده می‌شود.

۲- سنا: سناتورها به نام ملکه و توسط فرماندار کل و با مشاوره نخست وزیر انتخاب می‌شوند. رئیس آن نیز با حکم فرماندار کل پس از مشورت وی با نخست وزیر تعیین می‌شود.

سوئد

اعضای «ریکس داگ» با رأی مستقیم مردم و از طریق سیستم حزبی برگزیده می‌شوند. رئیس آن نیز از بین اعضای مجلس و از حزب پیروز در انتخابات و توسط نمایندگان برگزیده می‌شوند.

فرانسه

۱- مجمع ملی: با رأی مخفی و مستقیم مردم صورت می‌گیرد و کرسی‌ها بر اساس روش بالاترین حد متوسط رأی‌گیری توزیع می‌شود.

۲- سنا: نمایندگان این مجلس نیز به صورت مستقیم از سوی مردم انتخاب می‌گردند. ریاست هر کدام از مجالس توسط اعضای آن به صورت رأی‌گیری مخفی و اکثریت مطلق انتخاب می‌شود.

انگلستان

۱- مجلس عوام: کلیه اعضای مجلس عوام انتخابی هستند و در انتخابات سراسری مستقیم و از طریق سیستم

حزبی با اکثریت ساده برگزیده می‌شوند. رئیس آن به وسیله نمایندگان مجلس انتخاب و توسط ملکه تأیید می‌شود.

۲- مجلس لردان: اعضای این مجلس انتصابی و عضو انتخابی ندارد. رئیس آن به وسیله مقام سلطنت (ملکه) با مشورت نخست‌وزیر تعیین می‌گردد.

ایالات متحده آمریکا

۱- مجلس نمایندگان: کلیه اعضای آن از طریق سیستم حزبی و به طور منفرد توسط رأی مستقیم مردم و با اکثریت ساده برگزیده می‌شوند. رئیس آن به وسیله نمایندگان از حزب اکثریت انتخاب می‌شود.

۲- سنا: هر ایالتی دو سناتور را با رأی‌گیری عمومی و با اکثریت ساده و مستقیم انتخاب می‌نماید. نایب رئیس جمهوری ایالات متحده رئیس مجلس سنا است. وی دارای حق رأی دادن نیست، مگر در مواردی که آرا به طور مساوی تقسیم شده باشند.

پاکستان

۱- مجلس ملی: اعضای این مجلس مستقیماً به وسیله آرای مردم بر طبق قانون انتخاب می‌شوند.

۲- سنا: از ۶۳ عضو ۱۴ نفر از طرف هر یک از مجالس ایالتی، ۵ نفر باید به عنوان نمایندگان تحت نظارت فدرال از طرف مجلس ملی انتخاب شوند، ۲ نفر به وسیله سران فدرال به روشی که رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند، الباقی نمایندگان از بین نامزدهای ایالات با رأی مستقیم مردم برگزیده می‌شوند.

مجلسین سنا و ملی پس از تشکیل و در اولین نشست قبل از هر کاری رئیس و نایب رئیس خود را انتخاب خواهند کرد.

ژاپن

۱- مجلس نمایندگان: اعضای آن به طور مستقیم از بین نامزدهای احزاب و منفرد انتخاب می‌شوند. رئیس مجلس و معاون وی با آرای مخفی از بین نمایندگان انتخاب می‌گردند.

۲- مجلس مشاوران: انتخاب اعضای آن توسط مردم در دو سطح صورت می‌گیرد. یکصد تن از نمایندگان به عنوان نمایندگان حوزه ملی و ۱۵۲ نفر عضو دیگر از بین ۴۷ حوزه که از نظر حدود جغرافیایی تقریباً منطبق با استان‌های ۴۷ گانه ژاپن است، انتخاب می‌شوند. هر حوزه انتخابیه با توجه به وسعت و جمعیت خود صاحب ۲ الی ۸ کرسی می‌باشد. رأی‌دهندگان برای انتخاب نمایندگان خود دو رأی در صندوق جداگانه می‌اندازند. یکی از آرا برای انتخابات حوزه ملی و دیگری برای انتخاب کاندیدای حوزه محلی می‌باشد. رئیس آن نیز از طریق انتخابات داخلی انتخاب می‌شود.

یونان

انتخاب اعضای پارلمان یونان به صورت آرای مستقیم و مخفی به طور همزمان در تمام نقاط کشور صورت می‌گیرد و $\frac{1}{3}$ اعضای پارلمان می‌توانند به تناسب مجموع قدرت و توان حزبی انتخاب شوند. رئیس مجلس از طریق آرای مخفی و اکثریت مطلق انتخاب می‌گردد. در صورتی که هیچ یک از نامزدهای پیشنهادی نتواند

اکثریت مطلق را به دست آورند رأی‌گیری بین دو نامزدی که بالاترین آرا را در دور اول کسب کرده‌اند، صورت می‌گیرد.

۳- نحوه بررسی بودجه در پارلمان

ایالات متحده امریکا

ریاست جمهوری لایحه بودجه را تسلیم کنگره می‌کند. سپس به کمیته‌های دائمی احاله شده و این کمیته‌ها نظرات خود را تا پانزدهم مارس به کمیته بودجه ارائه می‌دهند. اداره بودجه کنگره نیز تا اول آوریل گزارش را به کمیته بودجه تسلیم می‌کند سپس کمیته بودجه اولین تصمیم خود را تا ۱۵ آوریل به مجلس مربوطه تسلیم می‌کنند. کمیته‌های دائمی نیز تا ۱۵ ماه مه گزارشی در مورد لوایح مربوط به بودجه جدید و مجوزات آن را می‌دهند. کنگره نیز اولین تصمیم متفق را در مورد بودجه تا ۱۵ ماه مه تصویب می‌کند. کنگره تا هفتمین روز بعد از اولین دوشنبه سپتامبر اعمال خود را در مورد بودجه کامل کرده و اختیارات را توزیع می‌کند. در دومین تصمیم مورد توافق تا ۱۵ سپتامبر عملیات تکمیلی انجام می‌شود و عمل اصلاحات در صورت نیاز تا ۲۵ سپتامبر ادامه می‌یابد. رویه تصویب قانون بودجه مانند سایر قوانین و جریانات قانون‌گذاری می‌باشد.

اتریش

- ۱- پس از ارائه لایحه بودجه توسط دولت به مجلس، مذاکرات مقدماتی آغاز می‌شود و لایحه به کمیسیون بودجه جهت بررسی دقیق ارجاع داده می‌شود.
- ۲- بعد از اتخاذ تصمیمات مقدماتی و کارشناسان در کمیسیون که حدود ۵ تا ۶ روز به طول خواهد انجامید مجدداً لایحه برای مرحله دوم به مجلس ارائه می‌شود و بین ۵ الی ۶ روز دیگر موضوع به بحث گذارده می‌شود.
- ۳- پس از توافقات اصولی و در مرحله سوم که مرحله نهایی نیز می‌باشد لایحه بودجه به اتفاق آرا به تصویب می‌رسد. پس از تصویب نهایی و بر اساس تبصره ۵ بند ۴۲ قانون اساسی، مجلس شورای ایالتی نیز نمی‌تواند با قانون فوق مخالفت نماید و لازم‌الاجرا خواهد بود.
- ۴- در صورتی که مجلس ملی قبل از خاتمه سال نتوانست لایحه بودجه را به تصویب برساند در این حالت تا قبل از تصویب لایحه جدید قوانین مالی موجود سال گذشته لازم‌الاجرا خواهند بود.

انگلستان

- مراحل بررسی لایحه بودجه در مجلس انگلستان بدین شرح است:
- ۱- تسلیم لایحه بودجه به مجلس عوام و انجام مذاکرات عمومی و تصمیمات مربوط به تصویب بودجه؛
  - ۲- قرائت دوم و ارسال لایحه به کمیته بودجه و کمیته‌های دائم و گزارش آنها به مجلس عوام؛
  - ۳- قرائت سوم؛
  - ۴- ارجاع به مجلس لردان (تمام مراحل در یک روز انجام خواهد شد و اصلاحاتی نمی‌تواند مطرح گردد)؛

- ۵- ارائه برآورد تکمیلی و اصلی؛
- ۶- بررسی جهات مربوط به وسیله کمیته خاص مجلس و سیاست کلی و استراتژی به وسیله کمیته خزانهداری و کمیته خدمات مدنی؛
- ۷- مذاکره و رأی‌گیری بر روی برآوردهای برگزیده شده و رأی‌گیری بدون بحث بر روی مابقی برآوردها؛
- ۸- معرفی سرمایه ذخیره و لوایح مقتضی؛
- ۹- بررسی رسمی این لوایح به وسیله هر دو مجلس (بدون مذاکره و اصلاحات)؛
- ۱۰- امضای مقام سلطنت.

فرانسه

- ۱- معرفی لایحه مالی بدون مذاکره به مجلس ملی و ارجاع آن به کمیته مالی و اقتصاد و طرح‌های عمومی؛
  - ۲- بررسی و رأی‌گیری در ابتدا و ماده به ماده؛
  - ۳- بررسی و رأی‌گیری در دومین قسمت به وسیله وزیر و رئیس دولت؛
  - ۴- رأی‌گیری کلی؛
  - ۵- تسلیم لایحه به سنا برای بررسی ظرفیت مدت ۲۰ روز؛
  - ۶- بررسی کمیته مالی، کنترل بودجه‌ای و با حساب سال اقتصاد ملی؛
  - ۷- حل اختلاف به صورت گهواره‌ای.
- اعضای مجلس می‌توانند اصلاحات زیر را به لایحه وارد نمایند:
- ۱- اصلاح برای حذف یا کاهش هزینه‌ها؛
  - ۲- اصلاح مربوط به کاهش درآمدها؛
  - ۳- بررسی هزینه.

ترکیه

هیئت وزیران حداقل ۷۵ روز قبل از شروع سال‌های میلادی، لایحه بودجه عمومی و کمکی را به همراه گزارش که در بردارنده تخمین بودجه ملی است، به مجلس تسلیم می‌کند. این لایحه را کمیسیون بودجه که به همین منظور تشکیل شده و متشکل از ۴۰ عضو است، بررسی می‌کند و ظرف ۵۵ روز نهایی شده آن را به مجلس می‌دهد تا مورد بررسی و تصویب قرار گیرد. لایحه حساب‌های قطعی را باید ظرف مدت ۷ ماه مانده به پایان سال مالی، هیئت دولت به مجلس ارائه کند و دیوان بازرسی مجلس پس از ۷۵ روز از تاریخ واگذاری به تحقیق می‌پردازند و نظر انطباقی خود را ارائه می‌کند. لایحه حساب‌های قطعی به همراه لایحه قانونی بودجه سال مالی جدید، به نظرخواهی کمیسیون تشخیص گذارده می‌شود و کمیسیون مذکور لایحه قانونی بودجه را به همراه لایحه حساب‌های قطعی به مجلس ارائه می‌کند و مجلس همزمان با لایحه بودجه، در مورد آن تصمیم می‌گیرد.

ژاپن

پس تسلیم لایحه بودجه از سوی دولت به مجلس نمایندگان، لایحه به کمیته بودجه ارجاع می‌شود. در این

مرحله کمیته مزبور می‌تواند از نخست‌وزیر و سایر وزرا برای پاسخ به سؤالات دعوت به عمل آورد. روال بررسی بودجه در مجلس نمایندگان غالباً به نحوی است که موجبات و امکان انتقاد از عملکرد دولت را فراهم می‌آورد. متمم‌ها و اصلاحات وارده بر لایحه باید حداقل توسط ۵۰ تن از اعضای مجلس نمایندگان یا ۲۰ تن از اعضای مجلس مشاوران حمایت شود. چنانچه در مراحل تصویب لایحه بودجه، مجلس مشاوران نظر مخالف مجلس نمایندگان را داشته باشد، موارد اختلاف نظر از طریق کمیته کنفرانس (کمیته‌ای برای مصالحه و تقریب آرا) حل خواهد شد.

سوئد

دولت موظف است تا قبل از ۲۰ سپتامبر هر سال، لایحه بودجه را تسلیم مجلس نماید. لایحه دو مرحله را می‌گذراند. ابتدا مجلس بر اساس پیشنهادهای کمیته مالی تصمیم می‌گیرد که چه مقدار پول را باید برای ۲۷ کانتون در نظر بگیرد. در این زمان پارلمان ابعاد مالیات و دیگر درآمدهای دولت مرکزی را تعیین نماید. سپس هر کمیته نسبت تخصیص بودجه به حوزه کار خود را پیشنهاد می‌نماید. سپس قبل از شروع سال مجلس به این تخصیص‌ها رأی می‌دهد.

۴- ابعاد نظارت مجالس

ایالات متحده امریکا

کنگره ایالات متحده دارای سه نوع اختیار می‌باشد که تحت عنوان اختیارات انحصاری، متقارن و ضمنی از آن نام برده می‌شود. تنظیم و نظارت بر بودجه، تنظیم و نظارت بر قوانین مالی و مالیاتی، تنظیم قواعد تجارت و اقتصاد خارجی، اعمال تحدیدات بازرگانی و برقراری تعرفه، وضع قوانین مرتبط با موافقت‌نامه‌های دوجانبه تجاری، مخالفت‌های غیر تعرفه‌ای و تصمیم بر استقراض از جمله اختیارات مالی کنگره است. همچنین تأیید نامزدهای معرفی شده رئیس جمهور برای تصدی سمت‌های اجرایی از جمله دیگر اختیارات اجرایی کنگره (سنا) است. قدرت تحقیق و تجسس نهاد قانون‌گذاری، قدرت احضار و جلب توسط هر دو مجلس، قدرت اعلام جرم کنگره علیه صاحب منصبان اداری (به طور مثال رئیس جمهور) از اختیارات قضائی قابل ذکر کنگره می‌باشد. حضور و تأثیر در سیاست خارجی، توسط کمیته‌های قدرتمند روابط خارجی مجلسین و توافق و توصیه برای انعقاد معاهدات و تصویب معاهدات صورت می‌گیرد.

ترکیه

بر حسب ماده ۹۸ قانون اساسی، مجلس ترکیه قدرت نظارت خود را به طریق زیر اعمال می‌دارد:

الف- مقررات عمومی

- ۱- سؤال: عبارت است از درخواست از نخست‌وزیر یا وزرا برای پاسخ شفاهی یا کتبی از سوی هیئت وزیران. سؤال از نخست‌وزیر با هیئت وزرا تنها به منظور کسب اطلاعات است و ضمانت اجرایی ندارد.
- ۲- پیگیری پارلمانی: عبارت است از بازپرسی به منظور کسب اطلاعات در زمینه‌های خاص.
- ۳- مباحثه عمومی: عبارت است از رسیدگی به موضوعی خاص در رابطه با جامعه و فعالیت‌های دولت در

اجلاس عمومی مجلس ملی ترکیه. مقررات پیگیری‌های پارلمانی و مباحثات عمومی و نیز شیوه‌پاسخ، مباحثه و تحقیق را مقررات آیین‌نامه داخلی مجلس تعیین می‌کند.

ب- استیضاح

طبق ماده ۹۹ قانون اساسی ترکیه، طرح استیضاح ممکن است از طرف گروه‌های سیاسی حزبی یا با امضای حداقل ۲۰ نماینده صورت پذیرد. طرح استیضاح در ظرف ۳ روز از شکل‌گیری چاپ و در بین اعضا منتشر می‌شود و دخول در طرح استیضاح و بحث درباره آن در ظرف ۱۰ روز از تاریخ انتشار آن صورت می‌گیرد. در این مباحثه فقط یکی از امضاکنندگان طرح استیضاح و یک نماینده از هر گروه سیاسی و نخست‌وزیر یا وزیری به نمایندگی از جانب هیئت وزیران صحبت می‌نماید. به همراه تصمیم در مورد طرح استیضاح در اجلاس، در مورد تاریخ مباحثه نیز اتخاذ تصمیم می‌شود. هر چند که این تاریخ نباید کمتر از ۲ روز و بیشتر از ۷ روز بعد از اتخاذ تصمیم باشد. در دوره مباحثه بر روی طرح استیضاح، طرح عدم اعتماد همراه با ذکر دلایل به وسیله نمایندگان یا گروه‌های حزبی یا طرح اعتماد توسط هیئت وزیران تنها پس از سپری شدن یک روز به رأی‌گیری گذارده می‌شود.

همچنین به منظور خلع هیئت وزیران یا وزیری، رأی اکثریت مطلق از تعداد کل اعضا مجلس مورد نیاز است که در غیر این صورت رأی عدم اعتماد شمرده می‌شود که متضمن خلع نمی‌باشد.

ج- بازجویی پارلمانی

ماده ۱۰۰ قانون اساسی می‌گوید بازجویی پارلمانی در رابطه با نخست‌وزیر و سایر وزیران ممکن است با پیشنهاد حداقل $\frac{1}{10}$ از کل اعضای مجلس ترکیه به صورت پذیرد. در صورت تصمیم به آغاز بازجویی، بازجویی توسط کمیته‌ای ۱۵ نفره صورت می‌گیرد. مجلس با در نظر گرفتن اولویت گزارش را مورد مباحثه قرار می‌دهد و در صورت لزوم جهت احضار فرد درگیر، در مقابل دیوان عالی اتخاذ تصمیم می‌کند. احضار فرد در مقابل دیوان فقط با تصمیم اکثریت مطلق از تعداد کل اعضا امکان‌پذیر است.

فرانسه

نظارت قوه مقننه فرانسه در اعمال حکومت از طریق زیر صورت می‌گیرد:

- ۱- سؤال: این عمل به سه صورت کتبی، شفاهی بدون شور و شفاهی با شور صورت می‌گیرد.
- ۲- تقاضای رأی عدم اعتماد: تقاضا برای رأی عدم اعتماد به دولت باید به امضای حداقل $\frac{1}{10}$ اعضای مجلس ملی برسد. در تصویب تقاضای رأی عدم اعتماد، رأی اکثریت مطلق اعضای مجلس ملی دارای اعتبار است. این تقاضا باید فقط به مجلس ملی تقدیم شود و از طریق سنا قابل اجرا نیست. هرگاه مجلس ملی تقاضای رأی عدم اعتماد را تصویب کرد نخست‌وزیر باید استعفای دولت را به رئیس‌جمهور تقدیم نماید و اگر تقاضای رأی عدم اعتماد به تصویب نرسید نمایندگان امضاکننده آن نمی‌توانند در همان اجلاس مجلس ملی مجدداً به آن اقدام کنند مگر در مورد خاصی که در بند ۳ ماده ۴۹ قانون اساسی ذکر شده است.

به موجب این بند نخست‌وزیر پس از تبادل نظر با شورای وزیران می‌تواند مسئولیت دولت را در برابر مجلس ملی نسبت به تصویب یک متن قانونی بر عهده بگیرد. در چنین حالتی این متن تصویب شده محسوب می‌شود مگر آن که ظرف ۴۸ ساعت علیه دولت یک تقاضای رأی عدم اعتماد در مجلس ملی به رأی گذاشته شود. در این مورد است که نمایندگان امضاکننده تقاضای رأی عدم اعتماد تصویب نشده قبلی

-علی‌رغم ممنوع بودن به طرح مجدد آن به شرح فوق‌الذکر- می‌توانند در طرح آن مشارکت داشته باشند.

سوئد

بر اساس قانون اساسی پارلمان موظف است بر مسئولان دولتی و عمومی نظارت نماید تا امور مطابق مقررات و تصمیمات متخذة مجلس انجام گیرد.

کمیته دائمی مربوط به قانون اساسی اموری را که پارلمان انجام آن را به دولت محول کرده است گزارش می‌دهد. این کمیته مسئول بررسی موضوع‌های مهم مربوط به حل مسائل و پیشنهادهای نمایندگان مجلس می‌باشد.

در صورت عدم رأی اعتماد به یک وزیر، پارلمان خواستار استعفای آن وزیر می‌شود. در صورتی که نخست‌وزیر در معرض رأی عدم اعتماد قرار گیرد، تمام دولت موظف به استعفا می‌شوند.

هیئت نظارت بر دولت شامل ۱۲ نماینده می‌باشد که بر فعالیت‌های دولت نظارت می‌نمایند و نتیجه نظارت را به پارلمان ارجاع می‌دهند. علاوه بر این هیئت، چهار نماینده، به عنوان مسئول بررسی کار مقامات و مسئولان عمومی و رسیدگی به شکایات مردمی انتخاب می‌شوند که به مدت ۴ سال فعالیت‌های مسئولان را زیر نظر دارند و شکایات را به پارلمان گزارش می‌دهند.

کار پارلمان علاوه بر قانون‌گذاری، مناظرات، سؤال و جواب نماینده از وزیر حوزه مطروحه در سؤال را نیز در بر می‌گیرد. در بخش مناظرات قابل ذکر است که، مناظرات در پارلمان سوئد مشابه اکثر کشورهای جهان پیش درآمد موضع‌گیری پارلمان و ورود آن به مرحله تصمیم‌گیری می‌باشد. در سوئد، کلیه نمایندگان و وزرا از این حق برخوردارند که در مناظرات شرکت جویند. مهم‌ترین مباحث جاری کشور در بخش مناظرات رهبران احزاب مطروح می‌گردد که سالی دو بار صورت می‌گیرد، علاوه بر آن مناظره در خصوص معرفی بودجه کشوری از حوادث بسیار مهم سوئد محسوب می‌شود. هر ساله در دهم ماه ژانویه وزیر دارایی بودجه دولت را به پارلمان تسلیم می‌نماید. سؤالات مهم کشوری اعم از مسائل داخلی یا مرتبط با سیاست خارجی و امور بین‌الملل به صورت کتبی از طرف نمایندگان مجلس به دفتر دبیرخانه پارلمان وارد می‌شود (روزهای سه‌شنبه هر هفته). روز پنجشنبه هفته بعد از ثبت سؤال در دبیرخانه پارلمان وزیر مربوطه باید پاسخ آن را به صورت کتبی یا با حضور در پارلمان به صورت شفاهی که شکل آن را سؤال و جواب کوتاه مدت تشکیل می‌دهد، ارائه دهد. نوع دیگر طرح سؤالات کتبی، سؤالات مهم‌تر و وسیع‌تر است که از طرف نمایندگان پارلمان طرح و به دفتر دبیرخانه مجلس ارائه شده و وزیر مربوطه باید آن را ظرف چهار هفته پاسخ دهد. پاسخ به این گونه سؤالات با حضور وزیر در پارلمان و همراه با بحث و مناظره کوتاه و پاسخ کتبی وزیر به سؤالات مطرح شده توأم است. در ارتباط با این گونه جلسات پرسش و پاسخ، سایر نمایندگان پارلمان - که سؤال را هم مطرح نکرده‌اند - از حق شرکت در بحث برخوردار هستند. برای نمایندگان پارلمان حضور در کلیه جلسات سؤالات و مسائل امری غیرممکن است، لذا بر اساس آیین‌نامه ترکیب نمایندگان و پارلمان سوئد به ۱۶ کمیسیون تقسیم شده است که در هر کدام از آنها دارای ۱۵ نماینده عضو اصلی می‌باشند که نمایندگان احزاب مختلف در آن حضور دارند و به عبارت دیگر مطالب قابل طرح و تصمیم‌گیری در پارلمان قبلاً در کمیسیون‌ها به بحث گذارده شده و نظرات احزاب مختلف در آن مطرح گشته است.

پاکستان

- در پاکستان رئیس جمهور توسط نمایندگان اکثریت نمایندگان انتخاب می‌گردد.
- نخست وزیر از حزب صاحب اکثریت یا ائتلاف احزاب توسط مجلس انتخاب می‌شود. کابینه از بین نمایندگان همان مجلس برگزیده می‌گردد.
- سؤال، تذکر، استیضاح، تصویب بودجه از جمله حقوق نظارتی مجلس ملی پاکستان است.

ژاپن

- در مورد کابینه: انتخاب نخست وزیر از میان اعضای مجلس نمایندگان صورت می‌گیرد و در عمل نخست وزیر رهبر حزبی است که در مجلس نمایندگان اکثریت آرا را در اختیار داشته باشد. قسمت اعظم اعضای کابینه از میان اعضای مجلس نمایندگان هستند.
- رأی اعتماد و عدم اعتماد: اگر مجلس نمایندگان طرح عدم اعتماد را از تصویب بگذرانند یا طرح اعتماد را رد کند کابینه باید در مجموع استعفا دهد، مگر آن که مجلس نمایندگان ظرف ۱۰ روز منحل گردد. طرح عدم اعتماد باید حاوی ۵۰ نفر تقاضاکننده بوده و با ذکر دلایل به رئیس مجلس تقدیم شود.
- سؤال از کابینه: اعضای هر دو مجلس ژاپن می‌توانند اعضای دولت را مخاطب سؤالات خود قرار دهند. اما باید سؤالات خود را برای تأیید به رئیس مجلس تقدیم دارند. رئیس مجلس سؤالات تأیید شده را به کابینه برای پاسخ ارجاع می‌دهد. کابینه باید ظرف مدت ۷ روز پس از رسیدگی به سؤال پاسخ دهد. اگر پاسخی ظرف مدت مقرر مقدور نباشد کابینه باید علت و زمان مناسب برای پاسخ را به اطلاع مجلس برساند.
- تحقیق و تفحص: هر دو مجلس ژاپن مختار به انجام تحقیقات در خصوص حکومت بوده و در همین ارتباط می‌توانند حضور و شهادت شاهدان را درخواست نمایند. چنین تحقیقاتی غالباً در جلسات کمیته‌ها پی‌ریزی می‌شود. کمیته‌های دائم و ویژه نیز در حوزه صلاحیت خود به تحقیق مبادرت ورزند.
- دخالت و نظارت بر مسائل مالی: مبتکر لایحه بودجه دولت است و باید آن را در مرحله نخست به مجلس نمایندگان تقدیم نماید. در زمان احاله لایحه بودجه به کمیته بودجه، این کمیته می‌تواند از صاحب‌منصبان اداری پرسش نماید. این پرسش غالباً فرصت‌های مناسبی برای پارلمان در خصوص انتقاد از قوه اجرایی است. اصلاحیه‌های بودجه باید حمایت حداقل ۵۰ عضو از مجلس نمایندگان و ۲۰ عضو از مجلس مشاوران را به همراه داشته باشد.
- نظارت بر انعقاد معاهدات: وظیفه انعقاد معاهده با هیئت دولت است، مع‌هذا باید قبلاً تأیید مجلسین را به دست آورد. علی‌الاصول معاهدات در ابتدا به مجلس نمایندگان تقدیم و برای بررسی به کمیته روابط خارجی یا کمیته‌های ویژه احاله می‌گردد. در صورت عدم توافق مابین دو مجلس، همانند بودجه، نظر مجلس نمایندگان صائب خواهد بود.

یونان

- در قانون اساسی و نظامنامه داخلی مجلس یونان ابزار نظارت بر چهار قسم می‌باشد:
- الف - پارلمان بر حکومت و همچنین بر افراد تشکیل دهنده آن نظارت دارد. کنترل پارلمانی حداقل هفته‌ای

دو بار در اجلاس پارلمان از طریق زیر صورت می‌گیرد:

۱- عریضه: عریضه‌ها باید کتباً توسط افراد یا تجمعات گروهی توسط یکی از اعضای پارلمان مطرح یا به رئیس پارلمان تسلیم گردد. در این صورت وزرای ذی‌ربط موظف به پاسخگویی هستند.

۲- درخواست تسلیم استاد: این درخواست باید کتباً توسط اعضای پارلمان و در خصوص مسائلی باشد که مرتبط با منافع عامه است. وزرای مربوطه باید، مدارک مورد درخواست را به مجلس تسلیم یا عدم امکان خود را اعلام دارند.

۳- سؤال: سؤال کتباً توسط اعضای پارلمان به وزیر یا وزرا خطاب می‌گردد و می‌تواند متضمن هر موضوع عمومی باشد. وزرا موظف به پاسخ کتبی هستند. در صورت استنکاف وزرا یا عدم کفایت پاسخ، سؤال در دستور کار روزانه مجلس با ذکر اولویت گنجانیده می‌شود.

۴- استیضاح: تحت شرایط ویژه سؤالات و درخواست‌های متضمن تسلیم اسناد ممکن است تبدیل به استیضاح شود. استیضاح شفاهی است ولی رأی‌گیری متعاقب آن صورت نخواهد گرفت.

ب- نوع دوم نظارت موسوم به کنترل پارلمان از طریق اسباب کمکی است. کمیته‌های دائم یا کمیته‌های فرعی به منظور حمایت و کمک به اعمال کنترل پارلمانی می‌توانند وزرا یا معاونان آنها را به جلسات استماعیه دعوت و از طریق آنان از کارمندان و کارکنان دولتی در خصوص مباحثی که در قلمرو صلاحیت آن کمیته قرار دارند، درخواست کسب اطلاعات بنمایند.

ج- نوع سوم کنترل پارلمانی از طریق نهادهای پارلمانی به شرح زیر صورت می‌گیرد:

۱- کمیته‌های تحقیق: این کمیته‌ها پیر و رأی مجلس به دنبال درخواست ۶۰ تن از اعضای پارلمان تشکیل می‌شود. در طرح درخواستی باید هدف تحقیق روشن باشد. در چارچوب فعالیت‌های آنان کمیته‌های تحقیق صلاحیت وسیعی دارند. کمیته‌ها موظفند نتایج نهایی خود و مدارک و شواهد را به پارلمان ارائه دهند.

۲- مباحثات پیش از دستور: این مباحثات شامل مسائل ملی و عام است. در طول هر نشست مجلس بنا به طرح نخست‌وزیر که تقدیم پارلمان شده این مباحثات صورت می‌گیرد. مباحث علی‌الاصول محدود به اعضای کابینه و رؤسای گروه‌های پارلمانی است ولی در موارد استثنایی ممکن است با تصمیم پارلمان به سایر نمایندگان نیز تسری پیدا کند.

د- کنترل پارلمان از بعضی موارد ضمنی است و این امر در خصوص تأیید بودجه دولت، تأیید تفریح بودجه و بیانیه‌های مالی برنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی قابل ذکر است.

پارلمان ممکن است رئیس‌جمهور و وزرا را استیضاح نموده و مسئله را به دیوان عالی ویژه احاله نماید. رئیس‌جمهور تنها ممکن است به خاطر نقض قانون اساسی یا خیانت در انجام وظیفه استیضاح شود. هر دولتی ملزم به درخواست و کسب رأی اعتماد از مجلس می‌باشد. این درخواست باید ظرف مدت ۱۵ روز از روی کارآمدن دولت صورت گیرد. به غیر از این اجبار در سایر موارد دولت می‌تواند و محق است درخواست کسب رأی اعتماد بنماید. چنانچه دولتی موفق به رأی کسب اعتماد نشود، ساقط خواهد شد. اما برای پذیرش طرح رأی اعتماد تنها آرای اکثریت حاضر کفایت دارد که در هر حال نباید کمتر از $\frac{2}{5}$ کل اعضای پارلمان باشد.

ابزار و اسباب نظارتی در پارلمان کانادا به شرح زیر است:

- ۱- در افتتاح هر اجلاس که فرماندار کل مشخصات اقدامات و اهداف عمده دولت در چند ماه آینده را به استماع مجلس می‌رساند. در این اجلاس به دنبال سخنرانی دو نفر از حامیان دولت، احزاب مخالف انتقاد خود را در طی ۸ روز بیان می‌کنند. عدم وجود محدودیتش برای موضوعات مورد بحث این امکان را از اهمیتی دو چندان برخوردار کرده است.
  - ۲- در ابتدای اکثر جلسات به اعضا، فرصت سؤال از وزرا داده می‌شود. سؤالات باید صریح و مستقیم بوده باشد.
  - ۳- بر اساس مقررات می‌توان مطالب اضطراری را از طریق پیشنهاد تعطیل موقتی مباحثات جاریه برای بحث به مجلس آورد.
  - ۴- بر اساس سنت معمول در انگلستان که در هنگام تقدیم لایحه بودجه، پارلمان فرصت را برای بحث پیرامون شکایت مغتنم می‌شمرد، همین شیوه در مجلس عوام کانادا نیز وجود دارد. بدین معنی که در ۲۵ روزی که در هر سال پارلمانی به این امر اختصاص داده شده است، می‌توان تا ۸ پیشنهاد عدم اعتماد را علیه دولت داد.
  - ۵- هر روز ۱۵ دقیقه به اظهارات اعضای مجلس اختصاص دارد.
  - ۶- هر روز ۴۵ دقیقه به طرح سؤالاتی که از اهمیت ملی برخوردارند، تخصیص دارد، چنانچه پاسخ سؤالات شخص سؤال‌کننده را قانع نکند، می‌تواند آنها را در زمان پیش‌بینی شده برای مذاکرات معوقه که در ساعت ۲۲ الی ۲۲/۳۰ است، مطرح نماید.
- این موارد به غیر از مسئولیت مستقیم سیاسی وزرا در مقابل پارلمان و حربه‌های متعارف اعمال این حق است. همچنین مجلس عوام از اختیارات مالی و اجرایی نیز برخوردار است.

در پارلمان اسپانیا اسباب‌های تأثیر و نظارت بر قوه مجریه به شرح زیر است:

- ۱- رأی اعتماد و رأی عدم اعتماد: بر اساس نظامنامه داخلی مجلسین اسپانیا درخواست رأی اعتماد باید به صورت مکتوب همراه با دلایل طرح شود. رأی اعتماد با اکثریت ساده اعضای پارلمان به تصویب می‌رسد.
- ۲- توییح: درخواست توییح باید حمایت $\frac{1}{10}$ از اعضای مجلس را به عنوان حداقل دارا باشد. درخواست توییح با آرای اکثریت کنگره تصویب می‌شود.
- ۳- استیضاح: هر گروه پارلمانی می‌تواند با ذکر دلایلی مبنی بر ضعف عملکرد عمومی قوه مجریه کابینه را فی‌المجموع یا اعضای تشکیل‌دهنده آن را به طور فردی استیضاح نماید.
- ۴- سؤال: هر عضو کنگره می‌تواند از کابینه به عنوان هیئت واحد یا افراد آن سؤال نماید.
- ۵- کمیسیون‌های تحقیق و تفحص: اعضای مجلس نمایندگان و سنا هر کدام به تنهایی یا مشترکاً می‌توانند کمیسیون‌های تحقیق درباره هر موضوعی که عام‌المنفعه تشخیص داده شود، تشکیل دهند. اما نتیجه‌گیری کمیسیون‌های تحقیق برای محاکم قضائی لازم‌الرعایه نخواهد بود. حضور در کمیسیون تحقیقات اجباری و قانونی مجازات متخلفان را تعیین خواهد کرد.

الف- منشأ طرح‌ها و لوایح می‌تواند از مجلس نمایندگان، دولت فدرال یا شورای فدرال باشد. در مجلس نمایندگان چنانچه یک گروه پارلمانی که تعداد آنها حداقل ۳۴ عضو یا ۵ درصد از اعضای پارلمان شد، می‌توانند مستقیماً طرحی را به مجلس ارائه نمایند. این طرح سپس در دستور کار شورای ارشد قرار می‌گیرد. در اغلب موارد گروه‌های پارلمانی مشترکاً لوایح را به مجلس تقدیم می‌کنند. لوایح دولت فدرال در مرحله اول به شورای فدرال فرستاده می‌شود و پس از گذشت حداکثر ۶ هفته به دولت فدرال اعاده می‌گردد و در این مرحله لایحه اصلی به اضافه نظرات شورای فدرال در اختیار رئیس مجلس نمایندگان قرار می‌گیرد. لوایحی که دولت بر فوریت آنها تأکید می‌کند ظرف ۳ هفته پس از تحویل به شورای فدرال، به مجلس نمایندگان فرستاده می‌شود. در این گونه مواقع ممکن است لوایح بدون این که نظرات کتبی شورای فدرال ضمیمه آن باشد به مجلس نمایندگان ارجاع می‌گردد. تنها لوایح بودجه از این قاعده مستثنی است. لوایح بودجه به طور همزمان از جانب دولت به «بوند سرات» و «بوندستاگ» تقدیم می‌گردد. لوایحی که منشأ آنها از سوی شورای فدرال است باید به دولت تقدیم و ظرف ۳ ماه به مجلس نمایندگان معرفی شود.

ب- قرائت اول: هر لایحه باید سه نوبت قرائت شود همچنین توافقات مشابهی که تنظیم‌کننده روابط سیاسی فدراسیون می‌باشد یا به مسائلی در حوزه قانون‌گذاری دولت فدرال تسری دارد، به طور کلی در دو نوبت قرائت می‌شوند مگر این که مجلس استثنائاً تصمیم به سه دوره قرائت بگیرد. در این قرائت کلیات مورد بحث قرار می‌گیرد.

پس از ختم قرائت اول؛ اصولاً لوایح باید به کمیته‌های ذی‌ربط ارجاع شود مگر آن که گروهی پارلمانی با حداقل $\frac{1}{5}$ اعضای مجلس درخواست قرائت دوم را بدون ارجاع به کمیته مطرح نمایند چنین درخواستی در صورتی در عمل تحقق خواهد یافت که $\frac{2}{3}$ اعضای مجلس با آن موافق باشند.

ج- قرائت دوم: دو روز پس از این که گزارش کمیته بین اعضا پخش شده صورت می‌گیرد. البته این مدت می‌تواند بنا بر تقاضایی از جانب $\frac{1}{5}$ اعضای پارلمان که $\frac{2}{3}$ نمایندگان به آن رأی موافق دهند، تقلیل یابد.

د- قرائت سوم: در صورت فقدان متمم در شور دوم، قرائت سوم بلافاصله آغاز می‌گردد. در غیر این صورت یک روز پس از این که متن متمم‌ها در اختیار اعضای مجلس نمایندگان قرار گرفت، شور سوم آغاز می‌شود. در شور سوم نیز ممکن است متمم‌هایی به متن لایحه اضافه یا مجدداً لایحه به کمیته‌ای ارجاع گردد.

ه- رأی‌گیری نهایی: پس از قرائت سوم صورت خواهد گرفت. قابل ذکر است که بعضی از لوایح برای این که تبدیل به قانون شوند، نیازمند نظر موافق شورای فدراسیون می‌باشند. این گونه لوایح، لوایحی هستند که بر روی هزینه‌های ایالات، صاحب تأثیر می‌باشند. همچنین برای افزودن متمم به قانون اساسی، رأی اکثریت $\frac{2}{3}$ اعضای هر دو مجلس لازم و ضروری است. لوایحی که خارج از مفاد ماده ۱۱۳ قانون اساسی آلمان قرار دارند نیازمند تأیید شورای فدرال نیستند ولی شورای فدرال مجاز است تا درخصوص هر لایحه‌ای دیدگاه خود را ابراز و درخواست تشکیل کمیته و ساطت را بنماید. تشکیل کمیته و ساطت بنا بر درخواست مجلس نمایندگان نیز امکان‌پذیر است. چنانچه این کمیته نتواند طرحی را تدوین نماید که مورد توافق طرفین باشد یا طرح مصالحه کمیته بارد مجلس نمایندگان مواجه شود، در آن صورت شورای فدرال می‌تواند به لوایحی

که نیازمند توافق حتمی شورا نمی باشد اعتراض وارد سازد. این اعتراض در صورت رد مجلس نمایندگان با آرای اکثریت ملغی الاثر می گردد. زمانی که شورای فدرال اعتراض خود را با کسب $\frac{2}{3}$ آرای اکثریت به دست آورده باشد. چنین چیزی نیز برای رد آن در بوند ستاگ ضروری است در صورتی که شورای فدرال لایحه ای را که توافق بر آن ضروری است رد نماید، دولت فدرال و مجلس نمایندگان، مخیر به درخواست تشکیل کمیته وساطت می گردند و اگر طرح مصالحه کمیته مورد قبول واقع نشد، لایحه رد شده و مختومه اعلام می شود. پس از تصویب نهایی لایحه در مجلسین به امضای وزیر مربوطه و صدر اعظم و سپس رئیس جمهور می رسد.

ایالات متحده امریکا

در ایالات متحده امریکا اعضای هر دو مجلس (نمایندگان و سنا) می توانند منشأ قوانین باشند. فقط لوایح مربوط به درآمد باید از مجلس نمایندگان آغاز شود. مراحل تصویب یک طرح و لایحه در کنگره امریکا به شرح زیر است:

معرفی لوایح و قرائت اول، قرائت دوم و ارجاع به کمیته ها و اصلاحات و گزارش آنها به مجلس (با این احتمال که از طرف آنها رد شود)، مذاکره علنی (با احتمال اصلاحات جدید) و ارجاع مجدد به کمیته، قرائت سوم و تصویب و ارجاع به مجلس دیگر که در آن نیز همین مراحل طی خواهد شد. در صورت اختلاف، ارسال لایحه به کمیته خاص برای حل اختلاف دو مجلس و سپس به امضای رئیس سنا و نمایندگان می رسد و در خاتمه لایحه برای توشیح تسلیم رئیس جمهور امریکا خواهد شد تا ظرف مدت ۱۰ روز آن را به امضا رساند. رئیس جمهور می تواند لایحه را با اجرای حق «تو» به مجلس برگرداند که این امر با عدم امضا حاصل خواهد شد و مهلت آن ۱۰ روز است و البته باید لایحه همراه با علت عدم امضا یا دلایل اعتراض پس فرستاده شود. حق و تو می تواند با $\frac{2}{3}$ اکثریت هر دو مجلس از بین برود. در صورتی که کنگره ظرف مدت این ۱۰ روز معلق شود یا جلسه نداشته باشد، لایحه قانونی نخواهد شد. این مسئله به عنوان Pocket Veto شناخته می شود که نمی توان رد کرد. انتشار رسمی قوانین، با امضای ریاست جمهوری لازم الاجرا می شود مگر طریق دیگری را قانون معین کند.

انگلستان

در انگلستان قوانین عمومی از طریق هر یک از اعضای مجلس عوام و اعیان و قوانین محلی از طریق اشخاص یا نهادهای ذی نفع پیشنهاد می گردد. البته لوایح مالی باید توسط دولت معرفی شود و همچنین مواردی که نیاز به تصمیمات مالی دارد، مراحل تصویب یک طرح و لایحه در پارلمان انگلستان به شرح زیر است:

- ۱- قرائت اول به طور مختصر و بدون مذاکره؛
- ۲- قرائت دوم با مذاکره در مورد اصول و کلیات؛
- ۳- ارجاع به کمیته دائمی مجلس در صورتی که لایحه عمومی باشد و ارائه گزارش به مجلس؛
- ۴- بررسی گزارش کمیسیون ها توسط مجلس، در صورتی که اصلاحات جدید مطرح شود؛
- ۵- قرائت سوم؛ مذاکره در مجلس عوام انجام نمی شود مگر این که شش نماینده درخواست نمایند.

۶- تصویب و ارسال به مجلس دوم و طی مجدد همان مراحل، حل اختلاف دو مجلس، تسلیم به ملکه برای امضای مصوبه به مجلسین، در صورت توشیح به قانون مبدل خواهد شد. قابل ذکر است که بررسی مجدد لوایح و حق و تو وجود ندارد. تغییر بعد از تصویب نیاز به ارائه لایحه اصلاحیه یا لغو دارد. مقام سلطنت در عمل امضای مصوبه را رد نمی‌کند (آخرین مورد رد مصوبه سال ۱۷۰۷ میلادی بود).

فرانسه

ابتکار طرح و لایحه از سوی دولت و اعضای هر دو مجلس صورت می‌گیرد. اعضای مجلس نمی‌توانند لوایحی را که باعث کاهش درآمد یا افزایش هزینه می‌شود ارائه کنند. یک یا چند عضو مجلس می‌توانند لایحه را به مجلس با تسلیم آن به هیئت رئیسه و همراه با یک عنوان و مقدمه و مطالب توجیهی تقدیم نمایند. لوایح دولتی نیز به هیئت رئیسه تسلیم می‌شود.

مراحل تصویب یک طرح و لایحه در پارلمان فرانسه به شرح زیر است:

- ۱- معرفی لایحه و ارجاع به کمیته‌ها؛
- ۲- بررسی در کمیته‌ها و انتشار گزارش؛
- ۳- مذاکرات علنی؛ بررسی هر ماده و بند و رأی‌گیری در مورد تسلیم لایحه به مجلس دوم (سنا) طی مراحل مزبور؛
- ۴- توشیح قانون به وسیله رئیس جمهور و انتشار در روزنامه رسمی؛ در فرانسه قانون یک روز پس از انتشار الزام‌آور می‌شود و در سایر نقاط کشور یک روز بعد از دریافت روزنامه رسمی.

سوئد

کار اصلی پارلمان بررسی لوایح پیشنهادی دولت و پیشنهادهای رسمی اعضا می‌باشد. وزرای دولت مرکزی موضوع لایحه را آماده می‌نمایند. اگر موضوع پیچیده باشد، دولت کمیسیون ویژه‌ای را برای بررسی موضوع تشکیل می‌دهد و کمیسیون بعد از تکمیل وظایف، پیشنهادهای خود را به دولت گزارش می‌دهد. سپس دولت گزارش مزبور را برای مقامات رسمی و گروه‌های ذی‌نفع می‌فرستد و از آنها نظر می‌خواهد. پس از پاسخگویی این افراد، دولت تصمیم می‌گیرد که آیا لایحه به پارلمان ارائه شود یا خیر. لایحه در هر زمانی از سال می‌تواند به مجلس ارائه شود.

پس از ارائه لایحه رئیس مجلس در نشستی آن را عنوان و برای بررسی به یکی از کمیته‌ها ارائه می‌دهد. اعضای پارلمان برای ارائه نظرات، پیشنهادها و اصلاحیه ۱۵ روز وقت دارند. بیشتر کارهای «ریکس داگ»، به صورت لوایح دولت یا به پیشنهاد یکی از اعضا به آن ارائه می‌شود.

قبل از این موضوعات درخواستی در مجلس مورد بحث قرار گیرد، به یکی از ۱۶ کمیته «ریکس داگ» ارائه می‌شود. کمیته بعد از بررسی دقیق موضوع طی گزارشی آن را به مجلس ارائه داده و نیز پیشنهادهایی در مورد تصمیم‌های «ریکس داگ» در مورد این در آخر گزارش تسلیم می‌دارد. اگر اختلاف نظری در مورد موضوع در کمیته وجود داشته باشد، نظرات مخالف نیز در آخر گزارش ارائه می‌شود. این گزارش در یک دوره مشخص باید به «ریکس داگ» ارائه شود و در این مدت اعضا وقت دارند خود را آماده نمایند. قبل از هر

جلسه یک دستور جلسه برای مشخص کردن موضوع ارائه می شود. در مورد موضوعاتی که همه اتفاق نظر دارند، موضوع بدون بحث تمام می شود و رئیس مجلس با زدن ضربه این توافق را اعلام می نماید. اگر، احزاب موافق نباشند، معمولاً موضوع در مجلس به بحث گذاشته می شود. روز قبل از بحث دبیرخانه مجلس، اسامی افراد سخنران و زمان صحبت آنها را اعلام می نماید. این فهرست شامل اسامی افرادی است که خود خواستار صحبت در مورد موضوع مربوطه بوده و زمان بحث را خود اعضا مشخص کرده اند. در صورتی که صحبت بیش از وقت تعیین شده، طول بکشد مانعی نداشته و رئیس مجلس آن را قطع نمی کند. اعضا برای قطع بحث و اصلاح بیاناتی که فکر می کنند اشتباه است، از حقوقی برخوردار می باشند. افرادی که از قبل درخواست صحبت نکرده اند، بیش از ۶ دقیقه اجازه صحبت ندارند.

سخنران مستحق دفاع از بیانیه های صحیح یا تکذیب ادعاها می باشد. هر سخنران اجازه دارد دو پاسخ نظامی دفاعی در باب یک موضوع ارائه دهد. مبادله نظرات معمولاً بعد از اتمام سخنرانی ها آغاز می شود.

اگر موضوع مورد بحث، لایحه دولت باشد، وزیر مربوطه نیز در بحث شرکت خواهد کرد. هنگامی که بحث خاتمه یافت، موضوع ها برای تصمیم گیری مطرح می شوند. موضوع هایی که باز هم برخی حزب ها مخالف آن باشند، از طریق رأی گیری به نتیجه می رسد.

ژاپن

۱- معرفی لوایح: در معرفی لوایح نمایندگان هر دو مجلس امتیاز یکسان و مشابه دارند. عضوی که مبادرت به تقدیم لایحه ای می کند باید دلایل خود را نیز به آن منضم ساخته و به رئیس مجلس تقدیم نماید. نخست وزیر نیز می تواند به نمایندگی از جانب کابینه لوایحی را تقدیم مجلس نماید. لایحه بودجه، لوایح مهم و معاهدات غالباً در مرحله اول تقدیم مجلس نمایندگان می گردد. کمیته های مجلس نیز ممکن است اقدام به تقدیم لوایحی نمایند که در حوزه صلاحیت آنها قرار دارد. البته تقدیم لایحه از جانب اعضا باید حداقل حمایت ۲۰ نماینده یا ۱۰ نفر از مجلس مشاوران را هم همراه داشته باشد. تعداد حامیان در مورد لوایح مؤثر بر بودجه در مجلس نمایندگان باید ۵۰ نفر و در مجلس مشاوران ۲۰ نفر باشد. نمایندگان می توانند منفرداً یا در ائتلاف با سایر نمایندگان لوایحی را تقدیم کنند.

۲- ارجاع مسئله به کمیته ذی ربط: از طریق رئیس مجلس صورت می گیرد. در این مرحله کمیته ممکن است اصلاحاتی را نسبت به لایحه صورت دهد که نتیجه بررسی و نظرات خود را طی گزارشی به رئیس مجلس تقدیم می کند و نتایج در اختیار نمایندگان قرار گرفته و می توانند به منظور ادای نقطه نظرات خود درخواست سخنرانی نمایند. پذیرش این درخواست منوط به موافقت رئیس مجلس است.

۳- ارجاع مصوبه مجلس نمایندگان به مجلس مشاوران: پس از تصویب لایحه در مجلس نمایندگان به مجلس مشاوران احواله می شود. سیر حرکت لوایح در هر دو مجلس یکسان است. در یک صورت لوایح می توانند بدون تصویب مجلس مشاوران به صورت قانون در آیند، چنانچه مرجع نخست تصویب لایحه ای، مجلس نمایندگان باشد و مجلس مشاوران تصمیمی مغایر با رأی مجلس نمایندگان اتخاذ نماید، لایحه مزبور برای دومین بار در مجلس نمایندگان به رأی گذاشته می شود و چنانچه در این مرحله لایحه بتواند لااقل اکثریت ۳/۳ آرا مثبت نمایندگان حاضر در جلسه را به دست آورد، به صورت قانون در خواهد آمد. چنانچه به غیر از ایام فترت مجلس مشاوران ظرف مدت ۶۰ روز پس از دریافت لایحه مصوب مجلس نمایندگان

اقدامی در خصوص تصویب یا عدم تصویب لایحه به عمل نیاورد، لایحه به وسیله مجلس نمایندگان به عنوان لایحه‌ای که توسط مجلس مشاوران رد شده تلقی خواهد شد. در صورت مواجهه با عدم حصول اتفاق نظر میان دو مجلس به تشکیل کمیته مشترک اقدام می‌کند. تعداد اعضای این کمیته ۲۰ نفر است که از هر دو مجلس به تساوی است و هر مجلس خود نسبت به انتخاب اعضای مورد نظر خود اقدام خواهد کرد. اخذ تصمیم در کمیته مشترک با اکثریت ۲/۳ اعضای حاضر صورت می‌گیرد.

پاکستان

طرح قانونی ممکن است از هر یک از دو مجلس سرچشمه بگیرد و اگر در یکی از مجالس به تصویب برسد به مجلس دوم فرستاده می‌شود. چنانچه در مجلس دوم هم بدون هیچ اصلاحی به تصویب برسد برای اعلام موافقت نزد ریاست جمهوری فرستاده می‌شود. اگر طرح قانونی مذکور، در مجلس دوم ظرف ۹۰ روز به تصویب نرسد یا این که رد شود یا با تغییراتی به تصویب برسد، مجلس که طرح مزبور را تصویب کرده است می‌تواند تقاضای جلسه مشترک جهت بحث در مورد آن را طرح بنماید. در صورت چنین تقاضایی، رئیس جمهور دعوت به جلسه مشترک را به عمل خواهد آورد و اگر لایحه مزبور در جلسه مشترک خواه با تغییر و خواه بدون تغییر به تصویب اکثریت اعضای دو مجلس برسد برای موافقت به رئیس جمهور تسلیم خواهد شد. رئیس جمهور بعد از مشورت با رئیس مجلس ملی و سنا ممکن است قواعدی بر نحوه روابط دو مجلس در نشست مشترک وضع نماید. قواعدی که رئیس جمهور بعد از مشاوره تنظیم نموده باید قبل از تشکیل جلسه مشترک به اجرا گذاشته شود و البته این قواعد بعد از تشکیل جلسه مشترک است تغییر و تبدیل یابد. تمام تصمیماتی که در جلسه مشترک گرفته می‌شود باید به تصویب اکثریت اعضای حاضر برسد.

کانادا

لوايح ممکن است از مجلس عوام یا سنا نشأت بگیرد. مجلس سنا به استناد قانون اساسی (۱۸۶۷ میلادی) نمی‌تواند منشأ لوايح مالی باشد. لوايح باید به تصویب مجلسین برسد و قبل از این که به صورت قانون درآید باید به توشیح ملکه برسد. در عمل بیشتر لایحه‌های دولتی از محل عوام و لوايح خصوصی از مجلس سنا سرچشمه می‌گیرند. فارغ از آن که ابتکار طرح با کدام یک از مجلسین باشد، رأی مثبت هر دو مجلس ضروری است. غالباً سنا در لوايح معرفی شده از مجلس عوام اصلاحاتی را انجام می‌دهد یا حتی در بعضی موارد از تصویب آن امتناع می‌ورزد. سیر لوايح معرفی شده از جانب دولت بدین شرح است که وزیر حامی و متکفل لایحه، ۴۸ ساعت قبل از معرفی، لایحه را به اطلاع مجلس می‌رساند و پس از انقضای این زمان، قرائت اول لایحه آغاز می‌شود. در این مرحله کلیات تصویب می‌شود پس از این مرحله برای قرائت دوم لایحه بر حسب موضوع به یکی از کمیسیون‌های دائم تخصصی مجلس احواله می‌گردد. در دور سوم قرائت به پیشنهاد وزیر به رأی نهاده می‌شود. در دور سوم قرائت تنها پیشنهاد اصلاحیه‌هایی به رأی گذاشته می‌شود که از لحاظ ماهیت و طبیعت، مشابه اصلاحات دور دوم قرائت باشند و اختلاف ماهوی یا آنها نداشته باشند و در صورت تصویب، لایحه جهت بحث و تصویب به سنا احواله می‌گردد. در صورتی که لایحه در مجلس سنا هم موفق به کسب آرای مثبت مورد نیاز گردد، برای توشیح ملکه به فرماندار ارسال می‌گردد. امضای نهایی در جلسه ویژه‌ای در سنا که اعضای هر دو مجلس در آن حضور دارند، انجام می‌شود. به محض چنین

تأییدی، لایحه قوت قانونی می‌یابد مگر آن که در آن زمان خاص برای شروع اجرای لایحه پیش‌بینی شده باشد.

یونان

مجلس حق تقدیم لوایح و طرح‌ها و اصلاحات را دارد. هر لایحه و طرح تقدیمی به پارلمان باید همراه با گزارش توجیهی باشد که لزوم قانون‌گذاری را تبیین کند. چنانچه طرحی که منشأ آن پارلمان باشد متضمن کاهش بودجه یا افزایش هزینه دولت‌های ملی و محلی بوده یا متضمن افزایش حقوق و مقرری خاص برای افرادی به خصوص باشد، قابلیت ارائه خود را از دست خواهد داد. چنین طرح‌هایی باید از طرف کابینه و در بسیاری از موارد تنها به وسیله وزیر دارایی به انضمام گزارشی از دفتر محاسبات عمومی که میزان هزینه را مشخص می‌سازد، به مجلس تقدیم شود. در موارد خاصی رؤسای گروه‌های پارلمانی می‌توانند طرح‌هایی راجع به ساختار سازمانی واحدهایی که وظیفه دار خدمات عمومی و عام المنفعه است یا متضمن بهبود وضعیت کلی کارمندان دولت، نیروهای نظامی و امنیتی، مستخدمین دولت‌های محلی باشند، به مجلس ارائه دهند. کلیه لوایحی که به نحوی به مالیات مرتبط باشند تنها در صورتی موارد مذاکره واقع خواهند شد که توسط وزیر هماهنگی یا وزیر دارایی به مجلس تقدیم شود.

۱- ارجاع به کمیته‌های دائم یا ویژه: طرح‌ها و لوایح پس از تقدیم به مجلس به کمیته یا کمیته‌های مرتبط با مسئله اعم از دائم و یا ویژه ارجاع می‌شود. کمیته موظف است طرح یا لایحه را مورد بررسی قرار داده و نظرات خود را اعم از تأیید، حک یا اصلاح، طی گزارشی مکتوب به پارلمان ارائه دهد.

۲- مذاکره و اخذ رأی: پس از گزارشی کمیته یا کمیته‌های مربوط، لوایح سه مرحله را طی می‌کنند: تصویب کلیات، جزئیات و به‌عنوان یک کلیت.

لوایحی که با قید فوریت همراه هستند تابع قاعده عمومی فوق نیستند و ممکن است لوایح پس از بحثی محدود یا حتی بدون بحث به رأی‌گیری نهاده شوند که البته شیوه یاد شده به‌عنوان استثنایی بر قاعده محسوب شده و به ندرت مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

غالباً در لوایحی که با قید خیلی فوری همراه هستند، نخست وزیر یا وزیر مربوطه، رهبران احزاب حاضر در پارلمان و یک سخنگو از هر حزب به بحث می‌پردازند.

زمان سخنرانی افراد فوق محدود بوده و توسط آیین نامه داخلی مجلس تنظیم می‌شود. شیوه تصویب معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی که به امضای قوه مجریه رسیده نیز تابع روند ویژه منحصر به خود است که نظامنامه مجلس یونان آن را معین کرده است. به غیر از استثناهایی که ذکر آن رفت، لوایح در مرحله بازگشت از کمیته، سه مرحله را طی می‌کنند.

در شور اول: پیشنهادها و اصلاحات به رأی گذاشته می‌شود و پس از ورود اصلاحات، متن اصلاحی منتشر و در اختیار نمایندگان قرار می‌گیرد.

شور دوم: حداقل ۲۴ ساعت پس از توزیع متن اصلاحی صورت خواهد گرفت. پس از اخذ رأی نهایی و تصویب پارلمان، رئیس جمهور موظف است ظرف یک ماه مصوبه پارلمان را تأیید و منتشر سازد. رئیس مجلس مجاز است در ظرف این مهلت لایحه را طرح مصوب را با ذکر دلایل عدم تأیید به پارلمان برگرداند. در چنین حالتی طرح یا لایحه بار دیگر مطرح و اگر توانست اکثریت مطلق آرای کلیه نمایندگان را کسب

نماید، رئیس جمهور موظف به تأیید یا انتشار آن می‌باشد.

استرالیا

به غیر از لوایح مالی و لوایح مربوط به بودجه که بنا بر تصریح قانون اساسی منشا آن باید مجلس نمایندگان باشد، سایر لوایح می‌توانند از هر یک از دو مجلس نشأت بگیرند. تمامی لوایح به استثنای لوایحی که موجود تغییر در قانون اساسی هستند با اکثریت ساده اعضای حاضر رأی دهنده تصویب می‌شوند. یک لایحه پس از آن که به تصویب دو مجلس می‌رسد در صورتی به قانون تبدیل می‌شود که به امضای فرمانده کابل برسد. مراحل تصویب لایحه در مجلس نمایندگان به شرح زیر است (به شرط ابتکار لایحه از سوی مجلس نمایندگان): شور اول، شور دوم، جریان متعاقب شور دوم، ارجاع به کمیته مربوط، گزارش کمیته، ارجاع مجدد به کمیته در صورت نیاز به تغییر، شور سوم و رأی‌گیری در مجلس، ارجاع به سنا، بازگشت لایحه از سنا، تصویب و ارسال برای توشیح.

در سنا نیز مراحل گذر یک لایحه به سمت قانون تقریباً مشابه مجلس نمایندگان است (ابتکار طرح به شرطی که منشا آن سنا باشد): قرائت اول، قرائت دوم، ارجاع به کمیته و بررسی آن در کمیته مربوط، گزارشی از کمیته، ارجاع مجدد طرح، قرائت سوم و رأی‌گیری، احاله به مجلس نمایندگان، تصویب و ارسال برای توشیح.

۶- کمیته‌های پارلمانی و نحوه رأی‌گیری

ایالات متحده امریکا

الف- کمیته‌های کنگره ایالات متحده را برحسب نوع می‌توان به سه دسته تقسیم‌بندی کرد:

۱- کمیته‌های دائمی: که واحدهای دائمی با قدرت فراوان در امر قانون‌گذاری هستند.

۲- کمیته‌های ویژه منتخب: که غالباً موقت و در ماهیت تحقیقی می‌باشند.

۳- کمیته‌های مشترک: که آنها نیز غالباً تحقیقی هستند ولی اعضای آن مرکب از نمایندگان هر دو مجلس می‌باشند و صرفاً به خاطر رفع تفارق بین دو عضو قانون‌گذاری تأسیس می‌شوند. در مجموع مجلس نمایندگان دارای ۲۰ کمیته و سنا ۲۸ کمیته دارند.

مضافاً کمیته‌های فرعی دیگری منبث از کمیته‌های اصلی نیز وجود دارد. به طور عرفی، عضویت در کمیته‌ها بستگی فراوان به نسبت قدرت احزاب در مجلس دارد و نیز رئیس کمیته‌ها اغلب از حزب اکثریت خواهد بود. اعضای کمیته‌ها نیز توسط هر کدام از مجالس مربوط به توجه و بر مبنای پیشنهاد های احزاب صورت می‌گیرد.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در مجلس نمایندگان به صورت قیام و قعود، رأی‌گیری شفاهی، خواندن اسامی و رأی‌گیری الکترونیکی می‌باشد. در سنا نیز روش رأی‌گیری به همین منوال می‌باشد.

انگلستان

الف- مجلس انگلستان نیز دارای کمیته‌های دائمی، ویژه، مشترک، کمیته وابسته به کلیسا، کمیته لوایح

خصوصی و کمیته کامل می‌باشند. در مجموع مجلس عوام دارای ۳۰ کمیته و مجلس لردان دارای ۳۱ کمیته می‌باشند. در مجلس عوام کمیته معرفی نامزد کمیته‌ها، اعضای ۱۴ کمیته‌ها را برای انقلاب توسط مجلس معرفی می‌نماید و مابقی توسط مجلس یا طرح نماینده دولت در مجلس بعد از مباحثه با احزاب برگزیده می‌شوند. در مجلس لردان با اعلام کمیته انتخابات و کمیته مشترک رأی تحکیم لوایح اعضا که توسط فرد شانسلیه به استثنای کمیته وابسته به کلیسا معرفی می‌شوند.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در مجلس عوام به صورت شفاهی، قیام و قعود و تفکیک می‌باشد. در مجلس لردان نیز رأی‌گیری به صورت شفاهی و تفکیکی صورت می‌گیرد.

فرانسه

الف- کمیته‌های مجلس فرانسه به صورت دائمی، خاص و مشترک می‌باشد. مجلس ملی دارای ۶ کمیته و سنا نیز دارای ۶ کمیته می‌باشد. اعضای آنها نیز براساس توزیع میان نمایندگان گروه‌ها و احزاب می‌باشد.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در مجلس فرانسه به صورت نشان دادن دست‌ها، قیام و قعود، رأی‌گیری الکترونیکی، رأی‌گیری با ورقه و رأی‌گیری مخفی با ورقه می‌باشد.

سوئد

الف- کمیته‌های مجلس سوئد معمولاً دائمی هستند اما در قانون اساسی کمیته‌های خاص و کمیته مشترک نیز تجویز شده است. تعداد کمیته‌های مجلس سوئد به ۱۶ کمیته می‌رسد که اعضای آن به وسیله مجلس انتخاب می‌شوند.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در مجلس سوئد نیز به صورت شفاهی، قیام و قعود و الکترونیکی انجام می‌گیرد.

ژاپن

الف- مجلس ژاپن دارای دو نوع کمیته دائم و ویژه می‌باشد. مجلس نمایندگان دارای ۱۸ کمیته دائم و مجلس مشاوران دارای ۱۶ کمیته است.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در مجلس ژاپن به سه شیوه متداول یعنی شفاهی، قیام و قعود و مکتوب صورت می‌گیرد.

آلمان

الف- مجلس نمایندگان آلمان دارای ۲۳ کمیته دائم است.

ب- نحوه رأی‌گیری؛ در ارتباط با اهمیت لوایح دو نوع رأی‌گیری انجام می‌گیرد:

- ۱- غالباً رأی‌گیری مجلس نمایندگان با بلندکردن دست صورت می‌گیرد. در خلال رأی‌گیری نهایی یک لایحه در شور سوم، رأی‌گیری با قیام و قعود انجام می‌شود.
- ۲- رأی‌گیری مکتوب تنها در صورتی در مجلس نمایندگان عملی خواهد شد که لااقل $\frac{1}{4}$ از اعضا، در خواستی مبنی بر رأی‌گیری کتبی را به رئیس مجلس تسلیم نمایند.

۷- تطبیق قوانین عادی با قانون اساسی

آلمان

قانون اساسی آلمان ضمانت برحسب اجرای حقوق بنیادین و آزادی‌های فردی را در نظر دارد و به منظور پاسداری از این حقوق است که قانون اساسی آلمان، تشکیل دادگاه قانون اساسی فدرال را پیش‌بینی کرده است تا از نقض حقوق بنیادین فرد توسط قانون‌گذاران ممانعت به عمل آورد. مسئله رسیدگی به عدم تناقض قوانین عادی با قانون اساسی بنا به درخواست صورت می‌گیرد و قانون اساسی سه راه را بر آن متصور می‌داند:

۱- شکایت شهروندان؛

۲- درخواست دادگاه؛

۳- درخواست دولت فدرال، دولت ایالات یا اعضای مجلس نمایندگان.

ترکیه

وظیفه اصلی دیوان قانون اساسی ترکیه تطابق شکلی و محتوای قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آیین‌نامه داخلی مجلس با مفاد قانون اساسی است.

ایالات متحده امریکا

کنگره، رئیس‌جمهور، دادگاه عالی فدرال و دادگاه‌های ایالت حق درخواست برای تطبیق قوانین عادی با قانون اساسی را دارند. این مطابقت باید قبل از تصویب قانون انجام گیرد. بعد از انتشار، دادگاه عالی، آخرین نهاد قضائی برای تفسیر قانون اساسی و همچنین قوانینی است که براساس قانون اساسی تصویب می‌شوند. این دادگاه همچنین به پرونده‌هایی که معمولاً برای استیناف از محاکم پایین آورده می‌شود، رسیدگی خواهد کرد. دادگاه عالی نظر مشورتی نمی‌دهد و تصمیم‌گیری در مورد سؤال‌های فرضی انجام نمی‌دهد.

فرانسه

شورای قانون اساسی در فرانسه مسئول بررسی تطبیق قوانین عادی با قانون اساسی است. بعد از تصویب پارلمان و قبل از توشیح رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر و رئیس‌یکی از مجالس، ۶۰ نفر سناتور و ۶۰ نفر عضو مجلس ملی در مورد اعتبار قانون از جهت مطابقت با قانون اساسی می‌توانند تقاضا کنند.

سوئد

شورای قانون اساسی وظیفه دارد که نظر خود را در مورد لایحه‌ای قبل از معرفی ارائه نماید. این شورا این حق را دارد که از جهت تطبیق، قوانین عادی را با قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد. شکل و رویه در قانون اساسی به صورت نوشته وجود ندارد. مضافاً آرای دادگاه‌ها نیز در این عمل نقش دارند.

- ۱- ترکیه، سلسله مباحث کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۲.
- ۲- انگلستان، سلسله مباحث کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۳.
- ۳- فرانسه، سلسله مباحث کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۲.
- ۴- نقیب‌زاده، احمد، سیاست و حکومت در اروپا، تهران: سمت، ۱۳۷۲.
- ۵- «طرح جامع اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، فروردین ۱۳۷۵.
- ۶- «نحوه بررسی و ارائه لایحه بودجه سالانه در اتریش»، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۶/۱۲/۵.
- ۷- ارفعی، عالیه، آشنایی با فرایند قانون‌گذاری در ایالات متحد آمریکا، مجلس و پژوهش، شماره ۲۴، سال پنجم، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۷.
- ۸- «ابعاد نظارتی پارلمانی در جهان امروز»، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خرداد ۱۳۷۳.
- ۹- «اطلاعاتی اجمالی از قوای مقننه ۵۰ کشور جهان»، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مهر ۱۳۷۳.
- ۱۰- ارفعی، عالیه، پارلمان کانادا؛ چند تصویر روشن، مجلس و پژوهش، شماره دوم، سال اول، خرداد و تیر ۱۳۷۲.
- ۱۱- ارفعی، عالیه، پارلمان ژاپن؛ نگاهی به چهره و ساختار، مجلس و پژوهش، شماره چهارم، سال اول، مهر و آبان ۱۳۷۲.
- ۱۲- ارفعی، عالیه، نظام قانون‌گذاری در جمهوری آلمان، مجلس و پژوهش، شماره سیزدهم، سال دوم، دی و بهمن ۱۳۷۳.
- ۱۳- فرایند قانون‌گذاری در ترکیه، «دفتر مطالعات سیاسی» مجلس و پژوهش، شماره بیستم، سال چهارم، خرداد و تیر ۱۳۷۵.
- ۱۴- پاکستان، چالش‌های سیاسی و کارکرد نهاد قانون‌گذاری، دفتر مطالعات سیاسی، مجلس و پژوهش، شماره ۲۲، سال چهارم، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۶.

15- Riks Dag, The Swedish Parliament, Gummessons Tryckeri, Falkoping, 1995.

16- A Code For Fiscal Sability, Pre- Budget Repot & Pulications, November, 1997.

17- The Economy and The Public Finances: Supplementary Material, Per- Budget Reports Publication, November, 1997.

18- A Budget Guide, HM Treasury, 1996.